

Török Tibor

A szabadkereskedelem a 21. század elején

Free Trade in the Early 21st Century

ÖSSZEFOGLALÁS

A kutatásaim célja felmérni a szabadkereskedelem és a protekcionizmus szerepét és esetleges térnyerését a változó világkereskedelemben szerepet játszó, kiemelt 24 ország egymás közti külkereskedelmi kapcsolataiban.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: F1, F4, P45

Kulcsszavak: külkereskedelem, export, import, szabadkereskedelem, protekcionizmus, árucserre-forgalom

SUMMARY

The purpose of my research is to assess the role and potential gains of free trade and protectionism, in the interrelated foreign trade relations of the leading 24 countries in the changing world trade.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: F1, F4, P45

Keywords: world trade, export, import, free trade, protectionism, intertrade

BEVEZETÉS

A tanulmány 2005 és 2015 közötti időszakra vonatkozóan összehasonlítja az öt kontinensről kiválasztott 24 ország néhány fontosabb gazdasági jellemzőit, elsősorban a külkereskedelmi árucserre-forgalmuk és az egységnyi exportra jutó importjuk szerinti külkereskedelmi cserearány alakulása, valamint a feldolgozott ipari termékek exportrészaránya alapján. A szerző elemzi a külkereskedelmi mérleg pozitív vagy negatív egyenlege esetén annak hatásait az egyes országok GDP-növekedésére, és ebből adódóan a GDP részarányában mért államadósság alakulására.

Az utóbbi másfél évtizedben a világgazdaság néhány kiemelt országa között kialakult külkereskedelmi kapcsolatok komoly kihatással voltak a világkereskedelem alakulására: 2015-ben az egymás közti exportjuk a világkereskedelem exportjának 65%-át adta. Ez az arány 2000-ben is megközelítőleg ekkora nagyságrendet tett ki, 64,4%-ot. Az importjuk 2015-ben a világkereskedelem importjából 66,5%-os, míg 2005-ben 66,9%-os szinten alakult (UNCTAD, 2016, 1.1.).

A kutatásban kiemelt 24 ország között nagyjából fejlett országok, emellett viszont fejlődő és gazdaságilag átalakuló országok is vannak: Dél-afrikai Köztársaság, Franciaország, India, Lengyelország, Mexikó, Spanyolország, Törökország, UK (Egyesült Királyság), US (Egyesült Államok), Argentína, Ausztrália, Brazília, Indonézia, Kanada, Nigéria, Oroszország, Szaúd-Arábia, Venezuela, Kína, Dél-Korea, Japán, Magyarország, Németország és Olaszország. Ezek között az országok között a világgazdaság legfejlettebb országai, továbbá a legjelentősebb fejlődő országok, Kína és India, valamint a legjelentősebb kőolajexportőr országok megtalálhatók, mint például Szaúd-Arábia, Venezuela, Oroszország, Indonézia és Nigéria. Az utóbbi időben Kanada jelentősége is megnőtt, amely a legújabb technológia révén már kőolajpalából nyert kőolajat is exportál a világpiacon.

Kutatásom célja a kiválasztott országok egymás közti külkereskedelmi kapcsolatainak vizsgálata, az ENSZ égisze alatt létrejött korábbi GATT-(General Agreement on Tariff and Trade, Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény) megállapodásokat felváltó WTO (World Trade Organization, Világkereskedelmi Szervezet) tükrében. Az alapvető kérdés az, hogy a 24 ország egymás közti külkereskedelmi kapcsolataiban mennyiben jelentkezik a szabadkereskedelem elve vagy a protekcionizmus, továbbá hogy az ezekhez kapcsolódó gazdasági érdekek mennyiben befolyásolják a WTO-megállapodásokat. Az összehasonlítások a 2005 és 2015 közötti időszakra vonatkoznak.

Amikor a vállalatok pénzügyi forrásokat igényelnek, akár a környezetterhelés csökkentését elősegítő beruházások fellendítése érdekében, a külkereskedelemben, a pénzügyintézeteknek minden esetben nyomon kell követniük a vállalatok, kis- és középvállalkozások pénzügyi helyzetét és válságkezelését; elemezni kell a vállalkozások pénzügyi folyamatát, meghatározni a vállalatok válságérzékenységét. Vállalatgazdasági oldalról is fontos a munkatermelékenység fejlesztése, amely jobb versenypozíciókat biztosít a vál-

latok számára (lásd részletesebben Széles et al., 2014; Valentini, 2015; Mina, 2015).

KUTATÁSI MÓDSZERTAN

A tudományos kutatásaimban az SPSS statisztikai elemzési módszert alkalmaztam, mely széles körben használt program a társadalomtudományban (Sajtos–Mitev, 2006). Az elemzés során felhasznált különböző gazdasági jellemzők alapján hasonlítottam össze az egyes országokat. A koordináta-rendszer négy negyedbe sorolta az országokat attól függően, hogy az egyes országok gazdasági változói növekvő vagy csökkenő jellegűek, továbbá hogy ezek a gazdasági változások milyen nagyságrendben következtek be. A kutatásaimban alkalmazott SPSS statisztikai elemzési módszerek szerinti komponensek: Komponens-1: I05152, (Mínusz) Fel156, GDPNöv7, (Mínusz) ÁllAdGDP8; Komponens-2: E05151, IEX053, IEX154; Komponens-3: KülMÉE5.

A tudományos kutatásaimban a következő gazdasági jellemzőket használtam fel:

1. E05151 (export, 2005–2015, 2005 = 100);
2. I05152 (import, 2005–2015, 2005 = 100);
3. IEX053 (import/export, 2005, export = 100);
4. IEX154 (import/export, 2015, export = 100);
5. KülMÉE5 (külkereskedelmimérleg-egyenleg, 2005–2015, 2005 = 100);
6. Fel156 (feldolgozott = hozzáadott értékű termékek aránya az export %-ában, 2014–2015);
7. GDPNöv7 (GDP-növekedés, 2005–2015, 2005 = 100);
8. ÁllAdGDP8 (államadósság a GDP %-ában, 2005–2015).

NEMZETKÖZI KERESKEDELEM

A kutatási téma aktualitását adja, hogy a jelenlegi világgazdasági folyamatokban a külkereskedelemben, az exportorientációnak

fontos szerep jut az adott országok világgazdasági térnyerésében. Klasszikus példa erre Kína növekvő külkereskedelmi aktivitása, ezen belül exportjának növekedése a világgazdaság más fejlettebb országai irányába.

A legutóbbi időben a nemzetközi árucserereforgalom mindinkább kontinensek közötti kapcsolatokká bővült. 2016-ban a legdinamikusabb forgalom Kína, az Egyesült Államok és Németország között zajlott, 990 milliárd USA-dollár értékben, mely a világgereskedelem teljes importjából 6%-ot tett ki. Szintén jelentős volt a régióon belüli külkereskedelmi forgalom Kína és a vele szomszédos vagy közeli országok között, elsősorban Dél-Koreával, Japánnal, a Tajvani Kínai Provinciával (Taiwan Province of China), valamint a Kínai Hongkong Különleges Adminisztratív Régióval (Hong Kong Special Administrative Region of China = Hong Kong SAR). Világgereskedelmi viszonylatban szintén jelentős volt az Egyesült Államok, Kanada és Mexikó közötti szoros külkereskedelmi kapcsolat. 2016-ban Európában a teljes export több mint kétharmada zajlott a régióon belüli országok között, míg Ázsiában is a régióon belüli országok között zajlott le a teljes exportjuk több mint a fele (UNCTAD, 2018a). A világgazdaság más régiói esetében a régióon belüli külkereskedelmi kapcsolatok a teljes külkereskedelmi kapcsolatainak kevesebb mint 20%-át adták. Ezek a régiók például Óceánia, Latin-Amerika és a karibi térség, valamint Afrika (UNCTAD, 2018b).

Az utóbbi két évtizedben az egyes országok erősen szakosodtak különböző termékcsoportok exportjára. Számos gazdaságilag fejlett és fejlődő ország Dél- és Kelet-Ázsiában jelentős mértékben növelte a *feldolgozott ipari termékei exportját* 2016 végére, amelyek meghatározó jelentőségűvé váltak az exportjukban. Ezzel szemben számos átalakuló és fejlődő ország Nyugat-Ázsiában (a Közel-Kelet jelentős része), Észak- és Közép-Afrikában az *energiahordozók exportjára* helyezte a hangsúlyt. Az *élelmiszerexport* erősen jellemezte Dél-Amerika és Kelet-Afrika külkereskedelmét. Ezzel szemben Dél- és Nyugat-Afrika,

valamint Közép-Ázsia országai az *ércek, fémek, drágakövek és a nem pénz jellegű arany exportját* erősítették (UNCTAD, 2018a). A 2010-es évek közepére a fejlődő országok teljes exportja 72%-át tették ki feldolgozott ipari termékek, megközelítve ezzel a fejlett országok feldolgozott ipari termékei exportjának az arányát. Miközben az átalakuló gazdaságú országok (transition economies) teljes exportjának csak az egyharmada volt feldolgozott ipari termék, addig az energiahordozók az exportjuk majdnem a felét tették ki.

2000 és 2016 között a külkereskedelmi cserearány – az egységnyi exportra jutó import nagysága – nagyobbreszt stabil szinten maradt a gazdaságilag fejlett országokban, míg a fejlődő országoknál ez az arány az import esetében 17%-kal növekedett. Ezzel szemben Afrika kevésbé fejlett országaiban és az átalakuló gazdaságú országokban romlott a külkereskedelmi cserearány az import növekedésével (UNCTAD, 2018a). Sokszor a környezetvédelmi stratégia finanszírozása megdrágítja a termelési költségeket a fejlődő országokban is (bővebben Zsarnóczai-Quan, 2018). A nemzetközi szakirodalom kiemeli az árucserereforgalom és a szabadalmak (licencek) kereskedelme közötti eltéréseket, amelyek hatással lehetnek a relatív versenyképességre (perspective of relative competitiveness) és a globális export- és importpiacok áruszerkezetére a vizsgált országok esetében (UNCTAD, 2018b).

Az országok gazdasági jellemzőihez szorosán kapcsolódik az export és az import alakulása, a külkereskedelmi mérleg egyenlege, valamint az export és az import áruszerkezete, kiemelve a feldolgozott ipari termékek arányát. A külkereskedelem alakulására hatással van a GDP növekedése, valamint az államadósság mértéke a GDP százalékában. A GDP növekedésével az adott gazdaságnak reális lehetősége van az exportorientációs gazdasági stratégia kialakítására vagy az importhelyettesítő gazdasági ágazati fejlesztésekre. Adott esetben az importhelyettesítő gazdasági ágazati fejlesztés szintén növelheti az ország exportorientációs stratégiáját.

1. táblázat: A 24 kiválasztott ország gazdasági jellemzői 2005 és 2015 között
(millió USA-dollár alapján százalékban)

Változók	2	6	7	8	1	3	4	5
Dél-afrikai Közt. – 1	45	80	22,2	32	58,2	121	110,6	-19
Franciaország	13,6	95	8,7	81,4	9,2	108,8	113,2	-64
India	174,4	41	170	54,47	168,2	143,4	146,7	-190
Lengyelország	89,5	90	54	50,1	122	114	97,2	54
Mexikó	77,6	80	32,2	22,4	77,8	106,5	106,4	-82
Spanyolország	7,1	90	2,5	65,4	46,3	150	109,7	-71
Törökország	77,4	75	49	31,9	95,8	159	144	-46
Egyesült Kir.	21,9	95	17,4	67,2	19,8	133,6	135,9	-28
Egyesült Államok	33,2	95	36	99,5	67	193	153,3	-3,5
Argentína – 2	108,4	17,6	176	65,3	40,6	71	105,3	-26
Ausztrália	66,4	20	67,5	54,8	77,6	118	110,6	-3,7
Brazília	130,3	9,9	95	73,4	61,3	65,5	93,5	-30
Indonézia	88,4	10	188	31,4	72,3	87	95	-37
Kanada	35,4	35,1	35,7	99,5	13,3	89,4	106,8	73
Nigéria	132	8	191	11,43	1,7	41	93,6	-89
Oroszország	54,7	55	69,7	14,2	39,6	51,5	57	23,7
Szaúd-Arábia	186	23	142	1,8	11,9	33	84	-73
Venezuela – 3	36,3	20	663	28	-34,7	43,1	89,4	-12
Kína – 4	155	85	387	11,5	199	86,6	74	481
Dél-Korea – 5	67	80	51	40,5	85,2	92	82,9	290
Japán	25,7	95	-10,8	195,5	5	86,7	103,8	-70
Magyarország	39,1	90	5,3	73,6	56,6	105,7	94,1	66
Németország	35,1	95	15,2	72,5	37	80	78,3	44
Olaszország	6,3	95	-2,7	115,2	23	103,1	89	331
Változók	2	-6	7	-8	1	3	4	5
Komponensek	1.			2.			3.	
ÁTLAG	71,07	61,7	102,7	58	56,4	99,3	103,09	22

Forrás: UNCTAD, 2016

Az államadósság mértéke a GDP százalékában eredményezheti az adott ország gazdasági növekedésének csökkenését a dráguló beruházások csökkenésével, ha az államadósság mértéke jelentősen megnő a GDP vonatkozásában. A beruházások növekedésével, ha az államadósság mértéke jelentősen csökken, akkor ez eredményezheti az export jelentősebb növekedését és az import csökkenését. A beruházásoknál egyre

inkább a környezetvédelmi szempontok kerülnek előtérbe (Gál et al., 2016).

A nemzetközi szervezetek működésén keresztül a nemzeti kormányok egyezményes formában egységre juthatnak a szabadkereskedelem erősítésében, és így a protekcionizmus és a protekcionista gazdaságpolitika hatásainak csökkentésében. Ezek a megállapodások és gazdasági törekvések nyomon követhetők a korábbi GATT-, majd

1995 óta a WTO keretében történt megálla-
podásokban. Azonban az egyes országok
gazdasági érdekeit nem szabad alábecsülni,
mert ezek esetenként, a szabadkereskedel-
met erősítő nemzetközi megállapodások
ellenére is, időről időre érvényesülnek.
A kutatás fontosabb megállapításai az aláb-
biakban összegezhetők:

1. Az SPSS statisztikai rendszer szerint
a legmeghatározóbb jelentőségű és a leg-
fontosabb négy gazdasági változó: a fel-
dolgozott ipari termékek aránya az export
%-ában (Fel156), a külkereskedelmi mérleg
egyenlege (KülMÉE5), a GDP százalékaiban
mért államadósság (ÁllAdGDP8) és a GDP
növekedése (GDPNöv7) (1. táblázat).

Az IEX053 (2005-ös egységnyi exportra
eső import nagysága), I05152 (import nö-
vekedése) és az E05151 (2005 és 2015 kö-
zötti export növekedése) változók szoros
összefüggésben állnak egymással, mely azt
mutatja, hogy az exportnövekedésnek és
az exporthoz viszonyított import nagyság-
rendjének van súlyozott szerepe a kutatás-
ba bevont országok gazdasági jellemzőinek
elemzésében.

Az egyik legfontosabb gazdasági jellem-
ző, a Fel156 (feldolgozott ipari termékek
aránya az export %-ában) biztosíték arra,
hogy egyrészt az exportált termékek fel-
dolgozottsági szintje növelheti az országok
nemzetközi versenyképességét a világpia-
con, másrészt a nagyobb feldolgozottsági
szint nagyobb exportbevételt biztosíthat,
amely további termelésikapacitás-bővítést és
innovatív fejlesztést tesz lehetővé.

2. A feldolgozott ipari termékek aránya
az exportban és a GDP százalékaiban mért
államadósság fordított összefüggésben áll
az import általános alakulásával. Amennyi-
ben nő a feldolgozott ipari termékek aránya
az exportban, akkor csökken az import, és
amennyiben nő a GDP százalékaiban mért
államadósság, úgy csökken az országok vá-
sárlóereje az importtermékek iránt, tehát az
import szintén csökken.

Az import alakulásának komoly hatá-
sa van az export %-ában mért feldolgozott

ipari termékek arányára és a GDP százalé-
kában mért államadósságra is. Amennyiben
csökken a feldolgozott ipari termékek ará-
nya az exportban, akkor nő az import, mert
a belföldi fogyasztói igényeket adott ipar-
cikkekből külföldről beszerezhető import-
ból tudják fedezni. Amennyiben csökken
a GDP százalékaiban mért államadósság,
úgy nő az országok vásárlóereje az import-
termékek iránt, tehát az importból történő
beszerzések nőhetnek.

3. A GDP növekedésével párhuzamosan
nő a feldolgozott ipari termékek aránya az
export százalékaiban, és fordítva is fennáll
ez a szoros összefüggés. Az export %-ában
a feldolgozott ipari termékek arányának
csökkenésével párhuzamosan nő a GDP nö-
vekedési üteme.

A KülMÉE5, a külkereskedelmi mérleg
pozitív egyenlege esetében a vizsgált orszá-
gok körében a legnagyobb növekedést Kína
érte el 481 százalékos növekedési ütemé-
vel 2004 és 2015 között. Ezt a teljesítményt
Kína a GDP nagyfokú növekedésével érhet-
te el, az export 199%-os jelentős növekedé-
sével lényegesen meghaladva az import nö-
vekedési ütemét. Kína exportnövekedése a
legnagyobb volt a vizsgált országok körében
2004 és 2015 között.

4. Az Egyesült Államok példáján látha-
tó, hogy a világgazdaságban néhány ország
esetében adódik, hogy 2015 végére a ma-
gas államadósságot a GDP százalékaiban
nem tudták egy erős és dinamikus fejlődő
feldolgozóipar termékeinek exportjával
és az import növekedésénél lényegesen
magasabb exportnövekedéssel sem ellen-
súlyozni.

A GDPNöv7 (GDP növekedése) terén
a vizsgált országok közül Venezuela érte el
a legnagyobb növekedési ütemet ebben az
időszakban. Venezuela a világgazdaságban
a konjunkturális gyorsan növekvő kőolaj-
igényeknek köszönhetően a GDP növekedése
terén elért teljesítményt, ezzel erősítve az
ország egyoldalú külgazdasági függőségét a
kőolajexporttól és a kőolaj világpiaci áratól.
Ezzel szemben Kína a sokoldalú diverzifi-

kált és több gazdasági ág egyidejű fejlesztésével érte el a jelentős gazdasági fellendülését, a GDP nagyon jelentős növekedési ütemét, az export diverzifikált szerkezetét és az erőteljesebb növekedését az import kevésbé jelentős növekedési üteme mellett is (1. táblázat) (UNCTAD, 2016).

5. Megállapítható, hogy azokban a fejlődő, elsősorban kőolaj-exportáló országokban, ahol a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban alacsony szinten áll, nagyon magas az importjuk növekedési üteme, miközben az exportjuk növekedési üteme ennél lényegesen alacsonyabb, vagy az exportjuk üteme csökkent, esetleg visszaesett, és a külkereskedelmi forgalmukban az egysegnyi exportra jutó növekvő importtal számolnak, amely sok esetben elvezetett a jelentősen növekvő külkereskedelmi mérlegük deficitjéhez is. Ezek a gazdasági folyamatok érzékelhetők például Brazília, Indonézia, Nigéria, Szaúd-Arábia, Venezuela és India esetében, valamint bizonyos mértékben vonatkoznak Mexikóra és Törökországra is.

Ez a kedvezőtlen külkereskedelmi árucseré-forgalom abból adódik, hogy ezek az országok a belső fogyasztásukat ahelyett, hogy a hazai importhelyettesítő beruházásokból adódó belföldiáru-kínálatból oldanák meg, importból kívánják fedezni. Az exportjuk zömmel kőolaj, így az exportjukban alacsony az ipari feldolgozott termékek vagy féltermékek aránya.

6. A hazai belső beruházások, a nemzetközileg is jelentős kőolajár-bevételeik ellenére, viszonylag alacsony szintűek, mivel az ipartelepítés és a beruházások számára rendelkezésre álló tényezők, azaz a beruházásokhoz szükséges infrastrukturális háttér nem áll rendelkezésre, vagy nagyon hiányos. Ennek megfelelően ezek az országok a rendelkezésre álló kőolajbevételeiket a napi belföldi piaci szükségleteikre, fogyasztási igényeik kielégítésére fordítják, így a szükséges tőkefelhalmozásra nem jut elegendő pénzügyi forrás, amely viszont a jövőbeni gazdasági fejlődésükhöz és fellendülésükhöz nélkülözhetetlen.

Ezeknek az országoknak a GDP-növekedési ütemük is az aktuális kőolajexportárbevételüktől függ, valamint a kőolaj éppen aktuális világszintű árától, így ezek az országok nagyon sebezhetőkké váltak, mint a világgazdaság felé túlzottan nyitott gazdaságok. Nemzetközi összehasonlításban is a viszonylagosan alacsony, a GDP százalékában mért államadóságuk sem jelent teljes mértékű pénzügyi biztonságot a lehetséges későbbi, jövőbeni eladósodásuk növekedéséhez. Éppen ezért ezek az országok jelentős pénzügyi kockázatokat vállalnak növekvő egyoldalú külgazdasági függőségükből fakadó egyoldalú gazdasági fejlődésükkel.

7. Megállapítható az is, hogy a vizsgált 24 ország esetében, azokban az országokban, ahol a GDP növekszik, az exportban a feldolgozott ipari termékek aránya csökken, mint például India, Argentína, Ausztrália és Németország esetében. Ugyanakkor ez fordítva is igaz: azokban az országokban, ahol a GDP csökken, az exportban a feldolgozott ipari termékek aránya viszont nő. Ez azzal magyarázható, hogy a GDP növekedése általában a foglalkoztatás növekedésével, és így a belső piaci bővüléssel jár együtt, tehát a hazai fogyasztó piac igényei megnövekednek a feldolgozott ipari termékek irányába. Tehát a foglalkoztatás növekedésével a fogyasztók vásárlóereje is nő, ennek megfelelően a fogyasztási iparcikkek felvásárlása nő a hazai piacon, így az exportra vihető feldolgozott ipari termékek aránya csökken az exporton belül.

Ebben az esetben jól érzékelhető, hogy nem kereskedelemeltérítésről van szó, tehát nem más országok részéről történő importkorlátozás miatt csökken az egyes országok exportjában a feldolgozott ipari termékek aránya, hanem az exportőr országok belső fogyasztó piaci igényeinek kielégítése céljából (1. táblázat).

8. Ez egyben felveti a nemzetközi munkamegosztás elmélyítését, és így a termékspecializációt vagy a résztermék-, alkatrésztermelési specializációt. Ebben a vonatkozásban természetes, hogy a nemzetközi szervezetek

által javasolt kereskedelemteremtés vagy kereskedelemeltérítés csökkentése előtérbe kerülhet. Az, hogy országok vagy országcsoportok csak alapanyagok vagy energiahordozók, nyersanyagok termelésére álljanak rá, miközben más országok vagy országcsoportok feldolgozott ipari termékkel is kereskedjenek, a további egyoldalú gazdasági függőség és az eladósodás állandósuló spirálját vetíti előre. Ez a folyamat a szegény országokat még szegényebbé, a gazdag vagy gazdagabb országokat még gazdagabbá teszi.

9. Az amerikai dollár leértékelődése kapcsán, a fejlődő országok exportált árucikkei esetében problémát jelent, hogy a fejlődő országok nemzeti valutái relatíve felértékelődtek az USA-dollárral szemben, így az egyébként olcsónak tekinthető exportcikkek megdrágulhattak a világpiacon. A relatíve felértékelődött nemzeti valutájuk miatt pedig az importált termékek megdrágultak számukra. Általában igaz az, hogy ha a nemzeti valutát leértékelik, akkor az export olcsóbb lesz, és az import drágább. Ellenkező esetben, ha a nemzeti valutát felértékelik, akkor az export megdrágul, és az import olcsóbb lesz. A nemzeti valuta árfolyamának alakításánál fontos szempont az exportösztönzés és importkorlátozás, vagy az import ösztönzése és az export korlátozása. Minden ország esetében az előző változat a cél, viszont a fizetési mérleg negatív jellege esetén a nemzeti valutát leértékelik, éppen ezért a valutaárfolyam alakítását több gazdasági tényező befolyásolja.

A KUTATÁS FŐBB EREDMÉNYEI

1. A feldolgozott ipari termékek aránya az exportban és a GDP százalékában mért államadósság fordított összefüggésben áll az import általános alakulásával. Amennyiben nő a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban, akkor csökken az import; amennyiben nő a GDP százalékában mért államadósság, úgy csökken az országok vásárlóereje az importtermékek iránt, tehát az import szintén csökken. Az import alakulásának ko-

moly hatása van az export %-ában mért feldolgozott ipari termékek arányára és a GDP százalékában mért államadósságra is.

2. Megállapítható, hogy azok a fejlődő országok, ahol a feldolgozott ipari termékek aránya az exportban alacsony szinten áll, lényegében kőolaj-exportáló országok. Ezekben az országokban nagyon magas az import növekedési üteme, miközben az exportjuk növekedési üteme ennél lényegesen alacsonyabb, vagy az exportjuk üteme csökkent, esetleg visszaesett, emellett külkereskedelmi forgalmukban az egységnyi exportra jutó növekvő importtal számolnak, amely sok esetben elvezetett jelentősen növekvő külkereskedelmi mérlegük deficitjéhez is. Ez a kedvezőtlen külkereskedelmi árucseré-forgalom abból adódik, hogy ezek az országok a belső fogyasztásukat ahelyett, hogy a hazai importhelyettesítő beruházásokból adódó, belföldi árukinálatból oldanák meg, importból kívánják fedezni.

3. Megállapítható az is, hogy a vizsgált 24 ország esetében azokban, ahol a GDP csökken, ott az exportban a feldolgozott ipari termékek aránya növekszik. Ugyanakkor ez fordítva is igaz, hogy azokban az országokban, ahol a GDP nő, és az exportban a feldolgozott ipari termékek aránya csökken. Ez az azzal magyarázható, hogy a GDP növekedése általában a foglalkoztatás növekedésével, és így a belső piaci bővüléssel jár együtt, tehát a hazai fogyasztói piac igényei megnőnek a feldolgozott ipari termékek irányába.

ÖSSZEFOGLALÁS

A kutatásaim során a 24 országon belül elsődlegesen az egyes országok sajátos jellemzőit vettem alapul, és a hasonló gazdasági jellemzők alapján alakuló országcsoportokat elemeztem, és végeztem el az összehasonlításokat. Az összehasonlítások a gazdasági változók mint gazdasági jellemzők szerint történt, kiemelten a külkereskedelmi forgalom és a külkereskedelmi cserearányok, azaz az export és az import egymáshoz viszonyított aránya, ezen gaz-

dasági változóknak a növekedése és a visszaesése alapján, figyelembe véve az export szerkezetét, ezen belül a feldolgozott ipari termékek arányát. A külkereskedelmi mérleg alakulása fontos jelző az export- és az importforgalom összesítésére. A külkereskedelmi mérleg egyenlege hatással van a fizetési mérlegre, amelynek deficitje a GDP százalékában számolt államadóságot növeli, ellenkező esetben csökkenti. A külkereskedelem az államadóságra történő hatása alapján komoly kihatással van a GDP növekedésére is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Gál, Zsolt – Zsarnóczai, J. Sándor – Asmira, Bahaa (2016): Green Policy in East Asia and Pacific Region. *Economics and Working Capital*, Number October.
- Mina, Wasseem (2015): Political Risk Guarantees and Capital Flows: The Role of Bilateral Investment Treaties. *Economics*, Vol. 9, No. 2015-26, <http://dx.doi.org/10.5018/economics-ejournal.ja.2015-26>.
- Sajtos László – Mitev Ariel (2007): *SPSS Kutatási és Adatelemzési kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest, <https://es.scribd.com/document/345434213/Sajtos-Laszlo-Mitev-Ariel-SPSS-Kutatasi-es-adatelemzesi-kezikonyv-pdf>.
- Széles, Zsuzsanna – Zéman, Zoltán – Zsarnóczai, J. Sándor (2014): The Developing Trends of Hungarian Agricultural Loans in Term of 1995 and 2012. *Agricultural Economics – Zemedelska ekonomika*, Vol. 60, No. 7, 323–331, <https://doi.org/10.17221/187/2013-agricecon>.
- UNCTAD (2016): *Handbook of Statistics 2016*. UNCTAD, New York, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat41_en.pdf.
- UNCTAD (2018a): Fact sheet #4: Trade indicators. In: *UNCTAD Handbook of Statistics 2017*. UNCTAD, https://unctad.org/en/PublicationChapters/tdstat42_FS04_en.pdf.
- UNCTAD (2018b): *Handbook of Statistics 2017*. UNCTAD, 26. January, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat42_en.pdf.
- Valentini, Edilio (2015): Indirect Taxation, Public Pricing and Price Cap Regulation: A Synthesis. *Economics*, Vol. 9, No. 2015-2, 1–39, <http://dx.doi.org/10.5018/economics-ejournal.ja.2015-2>.
- Zsarnóczai J. Sándor – Quan, Gan (2018): Környezetvédelmi stratégia finanszírozásának nemzetközi tapasztalatai. *Controller Info*, 6. évf., 2. sz., 22–26.